

самоорганізації та самоврядності суспільства. Але для всебічного розуміння самоврядного процесу як складового елементу сучасного демократичного процесу необхідно застосовувати обидва підходи, оскільки самоврядність суспільства та самоврядна активність окремих його інституцій ще не сформовані в повному обсязі, а тому на практиці спостерігається домінування вертикального підходу.

Значимо також те, що застосування цих підходів відбувається щодо аналізу одного й того ж політичного процесу, щодо єдиного кола його учасників, за одних умов існування, тобто мова йде про певну політичну систему, в межах якої відбувається політичний процес, який визнано як демократичний.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Дегтярев А. А. Политическая власть как регулятивный механизм социального общения / А. А. Дегтярев // Политические исследования. – 2006. – № 3. – С. 123–128.
2. Кузьмин П. В. Политическая деятельность : теория и практика в современной Украине : [Монография] / Петр Васильевич Кузьмин. – Симферополь : Оригинал-М, 2007. – 456 с.
3. Мухаев Р. Т. Теория политики : учебник для студентов вузов / Рашид Газитдинович Мухаев. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 623 с.
4. Цыганков А. П. Современные политические режимы: структура, типология, динамика. – М. : Интерпракс, 2011. – 298 с.
5. Чумиков А. Н. Демократизация как саморазвивающаяся система и как политически управляемый процесс [Электронный ресурс] / А. Н. Чумиков. – Режим доступа : <http://www.rapn.ru/partner/files/chumikov.pdf>

УДК 321.7

*Шурко О. Б.,
Була С. П.*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЛОКАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглянуто взаємозв'язок локальної демократії та політичної культури, а саме: вплив на колективну свідомість; формування активного громадянського суспільства через сферу практик та постійного персонального спілкування в локальних демократичних процесах; співпраця всіх суспільних груп громади, таких, як бізнесу, громадських активістів, політиків, влади. Визначено, що у країнах перехідної демократії поширеною є модель локальної керованої демократії, яка штучно обмежує участь інститутів громадянського суспільства, які й без того малорозвинені в місцевому самоврядуванні. Зауважено, що, як правило, ця модель тимчасова і в більшості випадків трансформується в консолідовану демократію участі або компромісу. Характеризовано особливості локальних політичних процесів у перехідних суспільствах.

Ключові слова: локальна демократія, політична культура, громадянське суспільство, суспільні групи, громадські політики, політичний процес.

Шурко О. Б., Була С. П. Взаимосвязь локальной демократии и политической культуры.

В статье рассмотрена взаимосвязь локальной демократии и политической культуры, а именно: влияние на коллективное сознание; формирование активного гражданского общества через сферу практик и постоянного персонального общения в локальных демократических процессах; сотрудничество всех общественных групп общества, таких, как бизнеса, общественных активистов, политиков, власти. Определено, что в странах переходной демократии распространенной является модель локальной управляемой демократии, которая искусственно ограничивает участие институтов гражданского общества, которые и без того малоразвиты в местном самоуправлении. Замечено, что, как правило, эта модель временная и в большинстве случаев трансформируется в консолидированную демократию участия или компромисса. Охарактеризованы особенности локальных политических процессов в переходных обществах.

Ключевые слова: локальная демократия, политическая культура, гражданское общество, социальные группы, общественные политики, политический процесс.

Shurko O. B., Bula S. P. The interconnection of local democracy and political culture.

The article analyzes the local democracy as a sphere of public life where the individual learns to be a citizen, examines the interrelation of local democracy and political culture: the impact on the collective consciousness; the formation of an active civil society through the scope of practice and continuous personal communication in local democratic processes; cooperation of all social groups in society, such as business, social activists, politicians, authority.

In fact, with the help of the political culture the individual is able to adapt to the political space and implement it in the specific functions of social interaction, political participation and interaction.

In addition, the authors noted that the political culture of the Ukrainian society is heterogeneous, it is divided into a subculture that may be different in different social, ethnic and institutional environment and, particularly, in local communities, cultural background which is determined by a combination of these media and the level of local political culture, significantly affects the development of local democracy.

It was established that democracy and local democracy is a strategy for conflict resolution by non-receipt of dominant position in the political arena, and as a result of cooperation and compromise, this is a consolidated democracy to which follow Ukraine.

Assuming the existence of an open civil society, not only all citizens have equal rights and duties, but also the political leaders of the society must be accountable to their citizens and to feel this responsibility, which can be political, moral-political and political-legal.

It is determined that in the transitional democracies countries is prevalent the model of locally managed democracy, which artificially limits the participation of civil society institutions, which are already underdeveloped in local government. It is noticed that as a rule, this model is temporary and in most cases is transformed into a consolidated democracy participation or compromise. In this article the features of the local political processes in transitional societies are characterized.

Key words: local democracy, political culture, civil society, social groups, public policy, political process.

Розглядаючи демократію як найбільш оптимальну форму політичного режиму та сферу взаємовідносин індивідів з політичними інститутами та один з одним, доречно зупинитись на локальній демократії як одному з її виявів. Розгортання демократії та процесів демократизації потребує також аналізу стану, формування та функціонування політичної культури, її впливу на цей процес і його результат.

Локальна демократія – це та сфера публічного життя, де індивід вчиться бути громадянином, значна частина політичної соціалізації належить саме вмінню жити в громаді. Піднесення демократії, що вважають найвизначнішою подією ХХ ст., разом з тим означає, що потрібно аналізувати не лише формальні інститути, але й політичні позиції і цінності, що є складовою частиною політичної діяльності та політичного процесу. Політична культура виступає обов'язковим елементом будь-якої політичної системи суспільства. За допомогою політичної культури індивід спроможний адаптуватися в політичному просторі і здійснювати в ньому специфічні функції соціальної взаємодії, політичної участі і взаємодії. Варто зазначити, що політична культура як система знань, переконань, цінностей, установок, стереотипів, ідеалів та певного типу поведінки найповільніше трансформується у межах політичної системи на відміну, наприклад, від політичних інститутів.

Для української політичної культури характерна полісуб'єктність. Якщо за радянських часів основним суб'єктом політики була держава, яка формувала підданський тип політичної культури, то в незалежній Україні, особливо останнім часом, кількість суб'єктів-носіїв активістського типу політичної культури значно зросла, оскільки змінилась роль громадських організацій, функціонує багатопартійна система та зріс рівень політичної культури громадян. Проте якість політичної діяльності, демократичні політичні цінності політичної культури досі є недостатніми, зокрема, через недосконалість інформаційно-комунікаційних процесів та низьку політичну активність громадян у сфері політики. До того ж відчутна мала готовність самого населення до нелегітимних форм соціального протесту, що в демократичних умовах є ознакою належного рівня політичної культури [5, с. 5–6].

Соціологічні дослідження показують, що попри те, що Україна є європейською державою, політична культура українського народу відрізняється від культури європейців. О. Кіндратець зазначає, що ця відмінність виявляється «перш за все в ставленні до законів (низька законослухняність), до політичної еліти влади (не раціональне ставлення, а емоційне)» [6, с. 205]. Окрім цього, у нас все ще зберігається тяжіння українців до авторитарного стилю управління. Усі ці складові політичної культури українського народу роблять перехід до консолідованої демократії дуже затяжним.

На думку В. Сичової, на еволюцію політичної культури в Україні впливає регіональний менталітет, який зумовлений міжконфесійними відмінностями, особливостями віровчень та культової практики. Так, греко-католики, що сконцентровані переважно за Заході України, за своєю догматикою тяжіють до західноєвропейського християнства, пов'язаного з римським правом і поняттям приватної власності, до влаштування вільного способу життя, а для православного населення Сходу України характерні колективістське ставлення до життєвих проблем, прагнення надособистої мети, милосердя, поблажливості до людських вад. Тож можна говорити про більшу готовність греко-католицького Заходу країни, а не православного Сходу, до лібералізації суспільства, ринкової конкуренції [15, с. 73–74].

На розвиток партійної системи України, на думку Р. Мартинюка, значною мірою впливають і регіональні субкультури. За системою політичних цінностей Правобережна Україна тяжіє до західноєвропейської цивілізації з акцентом на інститути приватної власності, прав особистості, індивідуалізму, тоді як система цінностей Лівобережної України демонструє східні колективістські начала й не виявляє високої зацікавленості до інтеграції в загальноєвропейське культурне середовище [10, с. 181].

Далі автор зазначає, що Західна Україна, насамперед Галичина, слугує прикладом готовності поступитися власною самостійністю задля збереження української національної держави. Водночас Схід і Південь виявляють регіоналізм самодостатності [10, с. 181].

У цьому контексті можна зазначити, що в сучасного українського суспільства ще не сформувалась консенсусна політична культура з узгодженою системою політичних цінностей, з узгодженим ставленням громадян до політичних сил та політичного вектора розвитку держави.

Отже, політична культура українського суспільства є неоднорідною, її характерний поділ на субкультури, які можуть бути різними в різних соціальних, етнічних та інституційних середовищах і, зокрема, у місцевих громадах, культурне тло яких визначається комбінацією цих середовищ і рівнем місцевої політичної культури, а також істотно впливає на розвиток локальної демократії.

Локальна демократія залежить від специфіки регіонального політичного процесу, від розстановки сил на регіональній політичній арені та від структури регіональної еліти, оскільки місцеві еліти в більшості випадків тісно пов'язані з регіональною елітою. Канали й механізми участі регіональної еліти в місцевих політичних процесах є досить різноманітні: або регіональна еліта активно втручається у місцеві вибори, просуваючи своїх кандидатів, або вона віддає територіальні одиниці під контроль тих чи інших бізнес-груп, або взагалі не виявляє інтересу до політичного процесу на місцевому рівні [17, с. 84].

Активна участь громадян у вирішенні питань місцевого значення у формах, передбачених чинним законодавством, сприяє структуруванню суспільства. Визначальну роль в активізації громадськості в управлінській діяльності мають відігравати інститути самоврядування й самоорганізації населення. Локальна демократія може розглядатись як діяльність, направлена на конструювання політичного значення територіальних утворень.

Специфіка місцевих органів влади полягає в тому, що вони безпосередньо стосуються кожної людини, яка проживає на відповідній території. А тому й формувати місцеві органи влади мають місцеві мешканці. Зрозуміло, що місцеві органи влади підпорядковані центральним, але лише в межах повноважень останніх. Локальний рівень розглядають як простір, де органічно можуть розроблятися демократичні взірці інститутів та поведінки, оскільки саме тут можлива безпосередня участь громадян в ухваленні загальних, важливих рішень за одночасного обрання ними представників у легітимні органи влади. Локальна демократія розглядається як політичний курс, який проводять центральні органи влади щодо місцевого самоврядування. Від політики центральної влади відносно місцевих адміністративно-територіальних одиниць істотно залежить і політичний процес на місцевому рівні, і можливості місцевих органів влади щодо ухвалення самостійних рішень [12, с. 14]. Можна сказати, що політичний курс центральної влади задає рамки, у яких протікають політичні процеси на місцевому рівні.

Під моделлю місцевої політики на локальному рівні демократії розуміють характер вироблення і прийняття рішень, а також тип відповідальності, що склався в суспільстві. Це поняття охоплює і спосіб взаємодії владної еліти з іншими групами соціальних акторів. Як впливає з визначення, це поняття наближене до поняття політичного режиму як способу реалізації управлінських рішень [4, с. 12], тому центральне місце у формуванні моделей влади належить місцевим лідерам.

На переконання більшості дослідників, політичні еліти першими досягають схильності до легітимності та процедурних норм демократії – спочатку, цілком можливо, з корисливих мотивів як таких, що сприятимуть приходу до влади. Саме тому, якщо ці еліти зацікавлені в консолідації демократії (з будь-яких причин), вони сприятимуть поширенню серед населення взірців демократичної, а отже, за твердженням Г. Алмонда і С. Верби, і громадянської культури зокрема [3, с. 894].

Регіональна еліта, з одного боку, є втіленням навколишнього середовища, носієм політичної культури та ідеології, з іншого – відповідальна за вдосконалення і

поширення цього явища на соціальний простір. Л. Харченко вважає, що на сьогодні в Україні помітні ознаки так званої «латиноамериканської» моделі еліт. Для неї характерне використання влади для забезпечення власних комерційних інтересів, які стоять вище за інтереси громадянина, суспільства, загальнонаціональні. Дослідниця вважає, що ця риса характерна для перехідних періодів, проте є загроза її усталення як основи політичної культури політичної еліти України [16].

Нині громадяни України голосують, орієнтуючись не на зміст партійних програм, а на особистість лідерів, що підтверджують результати виборів. Виборці «вимірюють» свого кандидата за іншою шкалою. Останній має довести, що він «свій», гарний господарник, захисник інтересів людей і, в підсумку, сконсолідувати навколо себе відносно більшість голосів, які, проте, можуть бути далеко не визначальними (за кількістю) для цього округу.

На локальному рівні в перехідних суспільствах спостерігається також тенденція до політизації роботи міських рад. Відзначимо, що випадків, коли невеликі партії з чітко визначеною програмою вирішення місцевої або регіональної проблематики проходили б до місцевих рад, є дуже мало. Відповідно, для позитивного ухвалення рішення невеликі політичні партії потребують постійної підтримки з боку домінуючих політичних сил у раді. Отож, пропорційність виборів до місцевих рад не змінила характеру розподілу владних повноважень на місцях і сприяла посиленню конфронтації між депутатами.

Попри те, демократичність та локальна демократія – це стратегія врегулювання конфліктів шляхом не отримання домінуючих позицій, а внаслідок співпраці і досягнення компромісів. Це і є консолідована демократія, до якої прямує Україна. І. Павленко вважає, що «консолідована демократія передбачає обмеження влади більшості. Волевиявлення більшості поєднується із захистом прав меншості, а співробітництво еліт є основною відмінною рисою політики» [11, с. 176]. Отже, консолідована демократія – це така демократія, коли жоден суб'єкт влади не володіє ні монополюючим правом на прийняття рішень та здійснення управління, ні монополюючим правом вето. Цей принцип особливо актуальний нині для України, оскільки розглядається як один із шляхів національної консолідації.

Представленість політичних партій у місцевих органах влади кожного регіону має велике значення для його розвитку, оскільки саме тут приймаються рішення, що впливають на всі сфери життя місцевої громади. Самі ж партії, завдяки діяльності в місцевих органах, реально впливають на політичний процес в окремих регіонах України і мають можливість впливати на прийняття програм соціально-економічного розвитку і вирішення різних питань на локальному рівні.

За умови існування відкритого громадянського суспільства, а як результат цього – і ефективної локальної демократії, всі громадяни наділені рівними правами та обов'язками. Таке суспільство, на думку Р. Патнама, побудоване на внутрішній взаємодії і співпраці, а не на вертикальних зв'язках влади та залежності. Громадяни взаємодіють як рівні, а не як начальники та підлегли [13]. Зрозуміло, що сучасне суспільство не може відмовитись від переваг розподілу праці й від потреби у політичному керівництві. Однак, як зазначає Р. Патнам, лідери такого суспільства мають бути відповідальними перед своїми громадянами і відчувати цю відповідальність.

Політична відповідальність розглядається як відповідальність за здійснення публічної влади. Основними вимогами при цьому є моральні та правові норми, відповідно до яких можна виокремити морально-політичну і політико-правову відповідальність.

Морально-політична відповідальність виражається у відповідальній поведінці як ставленні до виконання громадянських обов'язків. Настання такої відповідальності

відбувається у формі громадського осуду поведінки її суб'єкта і не передбачає застосування щодо нього яких-небудь формалізованих санкцій. Політико-правова ж відповідальність передбачає настання для її суб'єкта негативних юридичних наслідків (дисциплінарний, адміністративний, кримінальний чи конституційний характер) у разі недотримання ним правових норм [9, с. 112–113].

Політико-правова відповідальність є інституалізованою формою, тому підстави її настання та санкції щодо суб'єкта відповідальності визначаються законодавством. Такими санкціями можуть бути: дострокове припинення повноважень представницького органу, дострокове припинення дії депутатського мандата, скасування або зупинення дії виданого органом чи посадовою особою правового акта тощо.

Відносини політичної відповідальності по-різному складаються за різних моделей організації публічної влади на місцях, тоді як інститути політичної відповідальності представницького органу перед відповідною місцевою громадою є спільними для всіх моделей. Засобами реалізації такої відповідальності виступають інститути імперативного мандата депутата представницького органу та місцевого відкличного референдуму. Імперативний характер мандата депутата представницького органу полягає в тому, що він зобов'язаний виконувати накази виборців і може бути достроково відкликаний ними. Такий мандат характерний в основному для соціалістичних країн. Так, у Конституції СРСР 1977 р. передбачалось, що «виборці дають накази своїм депутатам» (ч. 1 ст. 102) та «депутат, який не виправдав довіри виборців, може бути в будь-який час відкликаний за рішенням більшості виборців у встановленому законом порядку» (ч. 2 ст. 107) [7].

У демократичних країнах використовують переважно вільний мандат, який означає, що депутат не несе юридичної відповідальності перед виборцями і не може бути відкликаний ними. Засобом реалізації політичної відповідальності депутатів місцевого представницького органу перед виборцями є інститут відкличного референдуму. Проте Конституція України відповідальність органів місцевого самоврядування передбачає лише щодо законності їхніх рішень (ч. 2 ст. 144) [8]. Щодо Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. [14], то він встановлює відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальною громадою (ст. 75), місцевих рад – перед відповідними головами (ст. 78) і сільських, селищних, міських голів та голів районних та обласних рад – перед відповідними місцевими радами (ст. 79). Інституціональним засобом реалізації такої відповідальності вистає призначуваний місцевою радою референдум щодо дострокового припинення повноважень рад, їхніх голів, який можуть ініціювати виборці, а також рада, сільський, селищний та міський голова.

Місце локальної демократії в системі влади в Україні передовсім визначається Конституцією України та нормативно-правовими актами. Як і в інших перехідних суспільствах із змішаною формою правління, органи місцевого самоврядування виконують роль агента державних органів влади. Локальна демократія не може розвиватись повною мірою, оскільки механізми формування (призначення голів районних та обласних адміністрацій, відсутність бюджетної автономії тощо) не дають змоги повністю забезпечити такі принципи локальної демократії, як відповідальність, обмеження влади та контроль. Заразом локальна демократія визначається політичною культурою громадян, яка на сьогодні містить різні політичні позиції і цінності залежно від регіону держави. Локальна демократія визначається також партійною системою, активністю громадських організацій. На жаль, більшість з них орієнтована на вертикаль влади, на місцевих виборах спостерігаються лише поодинокі випадки формування місцевих партій, блоків, ініціатив. Істотним на шляху становлення локальної демократії

є налагодження комунікації між громадськістю та представницькими органами самоврядування через мережу Інтернет, формування офіційних сайтів органів місцевого самоврядування та механізмів електронної демократії.

Місцеве самоврядування – це втілення влади і свободи, що вимагає оптимального поєднання в господарсько-економічному житті публічних і приватних інтересів. У цьому розумінні власність – одна із форм вираження свободи й самоорганізації населення. Індивідуально-громадський тип власності створює економічні підвалини демократичних форм самоорганізації соціального життя на підставі принципів свободи, поєднання громадських і владно-правових регуляторів життя. Саме у відносинах власності, що стосуються найглибших основ повсякденного людського життя, виявляються найважливіші особливості муніципальної демократії, індивідуальних і колективних прав громадян у місцевому самоврядуванні [2, с. 87].

Локальна демократія повинна сприяти розвитку колективної свідомості громадян, розумінню ними загальних потреб й ухваленню рішень без розрахунку на центральну владу. А це, в свою чергу, передбачає якісну зміну індивідуальної політичної культури, яка повинна формуватись на загальнолюдських цінностях та об'єктивних знаннях щодо механізмів взаємодії та впливу на процес прийняття політичних рішень як на загальнодержавному, так і локальному рівні. Такі якісні зміни у політичній культурі залежать від рівня розвитку громадянського суспільства, яке може існувати тільки за демократичної форми правління, оскільки до нього входять громадяни, які діють у громадській сфері з метою виразу своїх інтересів, обміну інформацією, вироблення спільних цілей, вимог до держави і контролю за відповідальністю державних чиновників. Громадянське суспільство асоціюють зі сферою солідарності, у якій напружено переплітаються абстрактний універсалізм і партикулярні версії спільноти. Громадянське суспільство не тільки обмежує свавілля влади, але може вирішити конфлікти, долучитися до виховання поінформованих, готових на жертви заради загального блага, більш свідомих громадян.

Громадянське суспільство підтримує роль політичних партій у стимулюванні активної участі громадян у політичному житті та щодо впливу на управління державою на всіх рівнях, зокрема на місцевому. Саме на місцевому рівні різні групи можуть впливати на громадську політику і розвивати політичні навички та вміння, тому що демократизація локального уряду відбувається одночасно з розвитком громадянського суспільства. Воно може сприяти розвитку інших атрибутів демократії, таких, як толерантність, поміркованість, схильність до компромісів і повага до протилежної думки, а також слугувати каналом для висловлення та представлення інтересів. Найбільша загроза демократії – це пасивність і байдужість з боку громадян, проте громадяни не тільки повинні відстоювати свої права, але й поважати і визнавати авторитет уряду.

О. Батанов та В. Кампо, аналізуючи досвід зарубіжних країн, виводять дві моделі локальної демократії «залежно від відносин між органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства: локальна демократія участі та локальна керована демократія. Крім цього, можуть виникати моделі локальної компромісної демократії та локальної конфліктної демократії» [1, с. 116–118].

Локальна демократія участі полягає в тому, що відповідно до чинного законодавства створюються необхідні умови участі політичних партій, громадських організацій та ЗМІ у вирішенні питань місцевого значення. Завдяки цьому інститути громадянського суспільства реально впливають на вирішення питань місцевого значення. Така модель реалізується у країнах класичної демократії та новодемократичних країнах, де інститути громадянського суспільства мають значний досвід участі у справах місцевого самоврядування, а саме США, Франція, Польща, Чехія.

Локальна компромісна демократія ґрунтується на ідеї політичного компромісу між місцевими політичними силами задля досягнення спільної політичної мети. Ця модель демократії полягає в тому, що в реалізації беруть участь різні, іноді протилежні за політичною суттю партії та інші інститути громадянського суспільства. Вона характерна для багатьох країн нової демократії.

У країнах перехідної демократії поширена модель локальної керованої демократії, яка штучно обмежує участь інститутів громадянського суспільства, які й без того мають нерозвинений характер у місцевому самоврядуванні. Підставою для такої моделі є і державна муніципальна політика, і байдужість громадськості до справ місцевого самоврядування.

Запроваджуючи локальну керовану демократію, виконавча влада країн перехідної демократії механічно переносить на місцеве самоврядування елементи старої радянської системи: вертикаль влади, ручне управління, колективну безвідповідальність. Якщо окремі органи місцевого самоврядування цих країн не миряться з принципами локальної керованої демократії, тоді вони вступають у затяжні конфлікти із виконавчою владою, що нерідко закінчується відставкою або притягненням до юридичної відповідальності опозиційних до влади керівників самоврядування.

Отже, проаналізувавши досвід зарубіжних країн та моделей локальної демократії (локальна демократія участі, локальна керована демократія, локальна компромісна демократія та локальна конфліктна демократія), можемо констатувати, що у країнах перехідної демократії поширеною є модель локальної керованої демократії, яка штучно обмежує участь інститутів громадянського суспільства, які й без того мають нерозвинений характер у місцевому самоврядуванні. Підставою для такої моделі є і державна муніципальна політика, і байдужість громадськості до справ місцевого самоврядування. Ця модель виникає під впливом конфліктів органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, як правило, вона є тимчасовою і в більшості випадків трансформується в локальну демократію участі або компромісу. Локальні політичні процеси перехідних суспільств характеризуються тенденцією до централізації, політизацією питань порядку денного, майновими конфліктами. Особливу роль у політичних процесах на локальному рівні відіграють інститути громадянського суспільства, особливо політичні партії. ЗМІ дають можливість налагодити комунікацію між громадами та органами місцевого самоврядування. Громадські організації, з одного боку, стають активними учасниками процесів, уможливають самореалізацію громадян, з іншого – їхня активність потребує додаткових легітимізаційних факторів, оскільки їх територіальна громада не обирає безпосередньо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Батанов О. В. Муніципальне право зарубіжних країн : навч. посіб. : у 2 ч. / О. В. Батанов, В. М. Кампо ; за заг. ред. П. Ф. Мартиненка. – К. : Знання України, 2006. – Ч. 1. – 148 с.
2. Бондарь Н. С. Гражданин и публичная власть: конституционное обеспечение прав и свобод в местном самоуправлении : учебное пособие / Н. С. Бондарь. – М. : Городец, 2004. – 352 с.
3. Верба С. Представницька демократія і демократичні громадяни: філософське та емпіричне розуміння / С. Верба // Демократія : антологія / упоряд. О. Проценко. – К. : Смолоскип, 2005. – С. 894–897.
4. Гаджиев К. Политическая наука : пособ. для преподават., асп. и студ. гуманит. фак. / К. Гаджиев. – М., 1994. – С. 12.

5. Кисельов С. Політична культура в контексті загальнокультурного процесу України / С. Кисельов, С. Рябов // Магістеріум. Політичні студії. – К. : НУ «Києво-Могилянська академія», 2008. – Вип. 31. – С. 5–19.
6. Кіндратець О. М. Політична культура як чинник демократичних перетворень / О. М. Кіндратець // Гуманіт. вісн. ЗДА. – Запоріжжя, 2009. – Вип. 39. – С. 204–211.
7. Конституция (Основной Закон) Союза Советских Социалистических Республик : принята на внеочередной седьмой сессии Верховного Совета СССР девятого созыва 7 октября 1977 г. – М. : Политиздат, 1977. – 62 с.
8. Конституція України : офіц. вид. // Верховна Рада України. – К. : Парламент. вид-во, 2006. – 160 с.
9. Малкіна Г. М. Інститути політичної відповідальності в системах місцевої влади / Г. М. Малкін // Нова парадигма. – К. : Вид-во ім. М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. 95. – С. 112–113.
10. Мартинюк Р. Партійна система України та регіональні чинники в її розвитку / Р. С. Мартинюк // Політичні та соціологічні студії : зб. наук. пр. – Чернівці : Букрек. – 2010. – Т. 9. – С. 180–192.
11. Павленко І. А. Стратегія внутрішньої демократизації політичних партій в Україні / І. А. Павленко // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 2 (3). – С. 175–182.
12. Панов П. В. Политическое сообщество: конструирование и институционализация / П. В. Панов // Политические исследования. – 2007. – № 1. – С. 95.
13. Патнам Р. Д. Творення демократії: Традиції громад. Активності в сучасній Італії / Р. Д. Патнам, Р. Леонарді, Р. Й. Нанетті ; пер. з англ. В. Ющенко. – К. : Основи, 2001. – 302 с.
14. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24.
15. Сичова В. В. Роль партій у формуванні політичної культури як чинника саморегуляції громадянського суспільства / В. В. Сичова // Політичні партії в незалежній Україні: роль та місце в політичній трансформації суспільства : наук. зб. / уклад. В. В. Нікітін. – Х., 2001. – С. 73–74.
16. Харченко Л. Політична культура регіональних політичних еліт: можливі підходи до визначення (на прикладі Львівської області) [Електронний ресурс] / Л. Харченко. – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/St_pr5/04-Xorc.
17. Цветков В. В. Демократія і державне управління: теорія, методологія, практика : монографія / В. В. Цветков. – К. : Юрид. думка, 2007. – С. 22.

УДК 316.334.3:327.3

Нерубащенко І. А.

ЛЮДИНА ЯК СУБ'ЄКТ ГЛОБАЛЬНОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Вивчаються особливості суб'єктного складу глобального громадянського суспільства. Доводиться, що, незважаючи на пріоритетність недержавних міжнародних організацій, зростає роль окремої людини як важливого транснаціонального недержавного актора. Аналізуються форми участі людини у житті глобальної спільноти на прикладі кількох форм онлайн-активізму.

Ключові слова: громадянський активізм, глобальне громадянське суспільство, медіа-активізм, онлайн-петиція, стрім-трансляція, хактивізм, хештег, кліктивізм, твіт-шторм.